

Концептуальна площина образу непохитної жінки у романі Джойс Керол Оутс “We were the Mulvaneys”

В. Г. Романенко

Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: by.vr08@gmail.com

Paper received 01.02.19; Accepted for publication 08.02.19.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2019-190VII56-10>

Анотація. У статті фокусується увага на концептуальній площині художнього образу НЕПОХИТНОЇ жінки в романі сучасної американської письменниці Джойс Керол Оутс “We were the Mulvaneys”. Зроблено аналіз синонімічно-асоціативного ряду складових поняттєвої площини художнього концепту НЕПОХИТНІСТЬ. Виявлено лінгвальні засоби охудожнення досліджуваного концепту. Окреслено складові номінативного поля охудожненого концепту НЕПОХИТНІСТЬ.

Ключові слова: художній образ, охудожнений концепт, концептуальний простір, поняттєва площина концепту, номінативне поле охудожненого концепту.

Вступ. Теоретичне осмислення поняття “образ” бере свій початок ще в епоху античності, а сам термін “образ” походить від грецького слова *eidos* (ейдос), яким в античній філософії позначали форму відображення й освоєння людиною зовнішнього світу.

Словесні образи є важливими конститuentами художньої системи. Проте кожний “словесний образ” не існує сам собою, а є вписаним у семантичний простір текстового світу, який, своєю чергою, є частиною семіотичного простору культури [8, с.115].

Співвідносячи поняття словесного і художнього образу, дослідники (Ю.Б. Борев, В.А. Кухаренко, О.М. Мороховський) зазначають, що останній є набагато ширшим, адже в його основі лежить конкретно-чуттєва даність предмета відображення, відрізняючи його від такої форми відзеркалення, як “схема” (у повсякденному житті) або “поняття” (у науці) і має назву первинного або чуттєвого образу [3, с.97-98].

Розуміючи художній персональний образ [2, с.5] як лінгвокогнітивний конструкт і оперуючи даними попереднього інтерпретаційно-текстового аналізу сучасного американського прозового тексту з’ясовано, що в основі формування образу непорушної жінки лежать: 1) архетипи [9, с.306]; 2) прототипи під якими розуміють абстрактні образи, що втілюють схожі форми одного й того ж об’єкта, фіксують його типові властивості [7, с.245], за якими образ інтерпретується як “модельна особистість” [5, 87-88].

Основним вектором досліджень сучасної лінгвістики є лінгвальні засоби актуалізації гендерної ідентичності у постмодерністському дискурсі (А.А. Марчишина), вербалізації позиції жінки в американському суспільстві, що характеризується незалежністю, смаком, демократичністю, вірністю, відданістю, патріотизмом та вродою (Г.А. Сташко), становлення образу “нової жінки”, волелюбної, сильної, незалежної та сміливої жінки-героїні, яка не виділяється гарною зовнішністю, але дуже чемна, вихована та чесна, незалежна від чоловіків (М.П. Степанюк).

Образ НЕПОХИТНОЇ жінки все більше і більше набирає популярності в прозових текстах постмодерну. Жінка, яка пройшла труднощі, не зламалася, а навпаки, стала сильнішою, цікавить сучасних американських письменників. Цей образ створюють у своїх текстах такі видатні прозаїки США, як Сью Монк Кідд, Джойс Керол Оутс, Еліс Уокер, Емі Тан, Фенні Флэгг, Тоні Моррісон.

Після ускладнення кризи “американської мрії” в лі-

тературі Сполучених Штатів починає свій розвиток тема “трагічної Америки”, де відчувався розпад особистісних цінностей і ускладнення відносин між суспільством. Американські письменники-реалісти межі XIX-XX століть (Т. Драйзер, С. Льюїс, Е. Сінклер, Ф.С. Фіцджеральд) висвітлювали проблеми трагічних конфліктів, що відбувались в американському суспільстві тих часів. Тема “трагічної Америки” є актуальною й у наш час. Саме занепад віри в “американську мрію”, виникнення феміністичного руху, довга боротьба за права жінок і породили образ НЕПОХИТНОЇ жінки у сучасній американській літературі, яка переживає руйнування власних мрій та будує нові цілі, досягає їх та стає сильною.

У контексті нашого дослідження ми звернулись до тексту роману “We were the Mulvaneys” сучасної американської письменниці Дж. Керол Оутс, яка з позиції жіночого погляду намагається проаналізувати складнощі сімейних цінностей і конфліктів, створити реалістичні жіночі образи, які проходять важкий життєвий шлях і випробування долі психологічного і фізичного характеру, та у процесі всіх перешкод загартовується їхній характер і відбувається становлення сильної, стійкої та витривалої особистості.

Аналіз публікацій за темою. Ураховуючи багатогранну специфіку, поняття “образ” завжди знаходиться у центрі лінгвокогнітивних і лінгвосеміотичних досліджень. За останні роки на перший план було винесено такі ключові питання, як когнітивні та лінгвостилістичні особливості словесних образів (Л.І. Белехова, Л.В. Димитренко), тропейні засоби вираження словесних образів (О.С. Маріна, Н.В. Ярова), їх парадоксальність (О.С. Маріна), синтаксичні засоби створення образів (С.В. Волкова, О.Й. Філіпчик), символіка образів (С.В. Волкова, Т.Ю. Горчак), голографічність образів (О.П. Воробйова), гендерна специфіка (Г.А. Сташко, М.П. Степанюк), типажні образи (С.В. Волкова, В.В. Дерев’янська, О.А. Дмитрієва, В.І. Карасик).

Проблемі вивчення типажних образів у лінгвістичному ключі присвячено праці, в яких схарактеризовано лінгвокультурні типажі (Л.А. Васильєва, О.А. Дмитрієва, В.І. Карасик, С.А. Любимова, Л.І. Макарова та інші), етнокультурні типажі (С.В. Волкова), визначено критерії класифікації лінгвокультурних типажів (В.В. Дерев’янська, О.А. Дмитрієва, В.І. Карасик). Так, за критерієм реальності В.В. Дерев’янська виокремлює реальні й фікціональні типа-

жі. Реальні, у свою чергу, дослідниця поділяє на історичні і типи сучасної лінгвокультури [4, с.57].

Мета нашого дослідження полягає у виявленні й характеристиці складових концептуальної площини образу НЕПОХИТНОЇ жінки у романі Джойс Керол Оутс “We were the Mulvaneys”.

Матеріали та методи. Для характеристики номінативних складових концептуальної площини образу НЕПОХИТНОЇ жінки у романі Джойс Керол Оутс “We were the Mulvaneys” у роботі застосовано низку методів. Методом лінгвокультурологічного аналізу з’ясовано історичне підґрунтя тих подій США, які лежать в основі створення сюжетних ліній роману і мають певний вплив на формування жіночих образів, в яких актуалізовано концепт НЕПОХИТНІСТЬ. Методом концептуального аналізу виявлено і систематизовано номінативні одиниці, які актуалізують цей концепт у тексті. У рамках концептуального аналізу використано дефініціювання; контекстуальний аналіз; етимологічний аналіз; аналіз синонімічних одиниць, які репрезентують концепт. Інтерпретаційно-текстовий аналіз використовувався для виявлення тих нарративних ситуацій, в яких актуалізується концепт НЕПОХИТНІСТЬ. Лінгвостилістичний аналіз застосовано для виявлення та дослідження лінгвальних

засобів охудоження концепту НЕПОХИТНІСТЬ.

Результати та їх обговорення. У романі “We were the Mulvaneys” домінують жіночі образи, серед яких образ непохитної жінки постає когерентною цілісністю, гештальтом (А.П. Мартинюк, І.Б. Морозова, Ф. Перлз, Дж. Скілтерс, Д. Хеффлер), що акумулює різні словесні образи, проте переважає їх суму за спільною смисловою значущістю. Як показав попередній інтерпретаційно-текстовий аналіз у такому образі актуалізується концепт НЕПОХИТНІСТЬ (RESILIENCE) і несе у згорнутому вигляді мотив формування її поглядів, інтересів і позиції в сучасному американському суспільстві.

У романі Дж. Оутс “We were the Mulvaneys” не знаходимо прямої номінації цього концепту, адже його маніфестацію закладено семантикою інших лексичних одиниць у різних композиційно-мовленнєвих формах, в яких розгортається і зміст образу непохитної жінки. Аналіз лексичних одиниць дозволив виявити ряд номінацій, які актуалізують концепт НЕПОХИТНІСТЬ (RESILIENCE) та які необхідні для розгляду поняттєвої площини художнього концепту, що актуалізується в образі НЕПОХИТНОЇ жінки (див.Табл.1).

Таблиця 1. Засоби актуалізації концепту НЕПОХИТНІСТЬ

№	Засоби актуалізації концепту НЕПОХИТНІСТЬ	Приклади
1.	Імпліцитні	A woman convinced against her will is of the same opinion still [14, с. 375].
2.	Експліцитні	Because nothing between human beings isn't uncomplicated and there's no way to speak of human beings without simplifying and misrepresenting them [14, с. 342]. For what are the words with which to summarize a lifetime, so much crowded confused happiness terminated by such stark slow-motion pain ...? [14, с. 182]
3.	Прямі	Marianne hadn't know she was strong enough but yes, she was [14, с. 256] ... she wasn't sure she was strong enough or courageous enough for this work after all... [14, с. 194] Always, you maintain your dignity [14, с. 175].
4.	Алюзійні	There was Corinne's proudly lettered, now slightly faded sign HIGH POINT FARM 1849 and yet more faded HIGH POINT ANTIQUES BARGAINS & BEAUTY! [14, с. 10]
5.	Конвергентні	In that way you recall, suddenly, sharply, in daylight , a trace of a dream of the previous night—but even as you recall it, it begins to fade [14, с. 235].
4.	Дивергентні	In a family, what isn't spoken is what you listen for [14, с. 241].

До прикладу, риторичне питання “For what are the words with which to summarize a lifetime, so much **crowded confused** happiness terminated by such **stark slow-motion pain**...?” містить у собі експліцитні засоби актуалізації концепту НЕПОХИТНІСТЬ. Автор метафорично характеризує НЕПОХИТНІСТЬ сім'ї Малвеніз, ототожнюючи життєвий шлях, що вона пройшла, з гострою біллю. Оповідач уживає епітети *crowded* і *confused* для неоднозначного визначення самого поняття щастя, яким воно є для членів цієї сім'ї, а також уточнює, що це щастя визначається гострою біллю уповільненої дії. Словесний образ *stark slow-motion pain* побудовано на метонімії, оскільки *pain* (біль) є втіленням всіх труднощів, перешкод, складнощів, які пройшла сім'я Малвеніз на своєму шляху до щастя. До алюзійних можна віднести референцію на 1849 рік, час громадянської війни в США. У цей час була побудована ферма. На якій працюють члени сім'ї Малвеніз. Все руйнується, коли йдуть бойові дії. Та стіни ферми вистояли. Предметний образ ферми, що вистояла, не зруйнувалась, продовжила своє існування як середовище, в якому живуть і працюють члени цієї сім'ї, маніфестує непохит-

ність і незламний дух її власників.

З опису автором стійких та вольових рішень героїні, як, до прикладу, у фрагменті “A woman **convinced against her will** is of the same **opinion still**”, виявляємо паралельні структури *against her will* :: *the same opinion still*, в яких експлікується НЕПОХИТНІСТЬ. Незважаючи на те, що жінку намагались переконати у судженні, вона проявила НЕПОХИТНІСТЬ та наполягала на своїй думці, вона їй вірна. Автор протиставить судження, яке намагалися нав'язати героїні та її власну думку, від якої вона ніколи не відмовиться. Також Дж. Оутс використовує римування слів *will* та *still* та повторює кінцевий склад –ill. Це привертає увагу читача саме на слові *will*, що є ключовими для концепту НЕПОХИТНІСТЬ, що неможлива без сильної та міцної волі, яка дозволить людині дійти до своєї мети та реалізувати свою мрію.

В авторському коментарі “... she wasn't sure she was **strong enough or courageous enough** for this work after all...” прямими засобами актуалізації концепту НЕПОХИТНІСТЬ постають епітети *strong enough* та *courageous enough*. На долю однієї з головних героїнь випало не мало випробувань і, перебуваючи у достат-

ньо молодому віці вона вагалася щодо НЕПОХИТНОСТІ свого характеру та волі. Саме робота, про яку йдеться у реченні, допомогла Маріанні відкрити у собі мужність та загартувати силу волі.

У романі “We were the Mulvaneys” налічуються також і конвергентні засоби актуалізації концепту НЕПОХИТНОСТІ. Услід за В.І. Арнольд, ми розуміємо стилістичну конвергенцію як групу з кількох елементів, що співпадають за функцією, об’єднані однако-вим синтаксичним відношенням до слова або речення, що їх підпорядковує [1, с.165]. Авторський коментар із тексту роману, що аналізується із конвергентними засобами актуалізації НЕПОХИТНОСТІ “In that way you recall, suddenly, sharply, in daylight, a trace of a dream of the previous night—but even as you recall it, it begins to fade” показує, що стилістична конвергенція [1, с.165] створена однорідними означеннями suddenly, sharply, in daylight, що, інтегруючись один з одним існують та діють в єдиній конвергентній зоні, тобто в одному реченні. У сні дуже часто ми бачимо реалізацію своєї мрії, яка з часом починає розчинятися у суворій реальності щоденного життя. Тільки НЕПОХИТНА та сильна людина може не зречтись своєї мрії, намагатися її досягнути та пронести її через все життя.

У фрагменті, описаним автором “In a family, what **isn't spoken** is what you **listen for**” використовується антитеза *говорити* – *слухати* для експлікації такої риси членів сім’ї, як мовчазність. Для них мовчання означає не руйнувати сімейні цінності, не розголошувати те, що відбувається у колі сім’ї. Дивергентні засоби (дієслова *говорити* та *слухати*) актуалізують концепт НЕПОХИТНОСТІ через протиставлення двох полярних дієслів із пізнавальним значенням *isn't spoken*, що наділено негативними характеристиками та *listen for*, що має позитивні характеристики.

Користуючись методом словникових дефініцій з’ясовуємо значення складових поняттєвої площини художнього концепту НЕПОХИТНОСТІ та їх синонімічно-асоціативного ряду.

Лексична одиниця *resilience* тлумачиться в Macmillan Dictionary як здатність людини бути здоровою, щасливою або сильною після хвороби, розчарування чи іншої проблеми – “someone’s ability to become healthy, happy, or strong again after an illness, disappointment, or other problem or difficulties” [12]. Семантика лексичної одиниці *resilience* включає: ABILITY + TO BECOME + STRONG + DIFFICULTIES.

У лексемі *ability* наявні такі семантичні ознаки: володіння засобами або вміннями щось робити – “possession of the means or skill to do something” [10], та її синонімічно-асоціативний ряд включає в себе номіна-тивні одиниці: skills, talent, willpower, will. Лексема *to become* має семантичні ознаки: зазнати змін або розвитку – “to undergo change or development” [15] та включає в себе синонімічно-асоціативний ряд понять – *to change, to develop, to get*.

Семантика лексеми сильний *strong* полягає у таких компонентах, як *will* і *decidedness*. *Will* у Cambridge Dictionary [10] тлумачиться як можливість контролювати власні думки та поведінку – “the ability to control your own thoughts and the way you behave”. Синонімічне поле цієї лексеми містить лексичні одиниці: *courageous, brave*. Номінативна одиниця *decidedness* аку-

мулює в собі поняття без сумніву або питань; безсумнівний “without doubt or question; definite” та охоплює синонімічний ряд таких елементів – *opinion, assertiveness, conclusiveness, purpose, etc* [16]. Лексема *difficulty* згідно словникової дефініції означає: помилку, проблему – “embarrassment, trouble, smth weak, disoriented” [13]. Синонімічно-асоціативний ряд понять цієї лексеми включає в себе такі номіна-тивні одиниці: *pain, to believe, complicated*.

Отже, номіна-тивне поле охудожненого концепту НЕПОХИТНОСТІ окреслюється завдяки визначенню зафіксованих у тлумачних та синонімічних словниках семантичних ознак, що входять до складу поняттєвої структури лексичної одиниці *resilience*.

У числі семантичних ознак шляхом дефініційного аналізу словникових тлумачень було виділено: 1) непохитність (Resilience) – тверда сила характеру, незламність; 2) воля (Will) – можливість людини зроби-ти вольове та сильне рішення; 3) біль (Pain) – відчуття прикрості, образи, смутку, що є певним каталі-затором сили та НЕПОХИТНОСТІ людини; 4) сила (Strength) – життєва енергія, життєдайність.

Лінгвокогнітивний аналіз фрагментів роману “We were the Mulvaneys”, у яких актуалізовано концепт НЕПОХИТНОЇ жінки осмислюється в групі концеп-туальних корелятивів (ВІРА, ЖИТТЯ, РОЗАЧАРУ-ВАННЯ, ЛЮБОВ).

У фрагменті “It was Corinn’s secret belief that her daughter was a far finer person than she was herself, a riddle put to her by God.” [14, 341] оповідач констатує любов та гордість Корін за свою дочку шляхом гіпер-болізації *far finer person* і метафоризації *a riddle put to her by God*. Також привертає увагу художня деталь *secret belief*. Віра в те, що її дочка є набагато більша, ніж просто хороша людина, схарактеризована як *secret* (таємна). Оповідач навмисно вживає саме цей епітет, оскільки саме він є алюзією на те, що Корін є людиною, що вірить у Бога. У внутрішньому її моно-лозі “I must become the mother deserving of such a daughter – is that it?” [14, 421] Корін упевнює себе в тому, що вона повинна бути такою матір’ю, яка за-слуговує на дочку, “поціловану” Богом.

Персоніфікація є одним із засобів актуалізації кон-цепту НЕПОХИТНОСТІ в аналізованому романі. До прикладу, у реченні “For once *life* begins to accelerate it goes faster and faster” [14, 465], в якому об’єктивовано концептуальну метафору ЖИТТЯ – ЦЕ РОЗВИТОК, життя набуває персоніфікації, оскільки йдеться про його власну акселерацію, яка з кожним роком все більше і більше набирає обертів і впливає на розвиток життя і становлення характеру людини. Характер людини еволюціонує й остійковується з розвитком життя. Таким є життєвий хізм всесвіту.

НЕПОХИТНОСТІ актуалізується тим, що Маріанна стала достатньо сильною, щоб не звертати уваги на людей, що намагаються її образити. Вона навчилася переживати усе, що їй надавала доля. Через певний час після пережитого згвалтування, вона навчилася простіше відноситися до людей і не засмучуватися через дрібниці. У відповіді дівчини *But you can’t disappoint me! I don’t love you* [14, 404] виявляється жорсткість, вона відкрито говорить, що їй неможливо розчарувати і вона більше не любить ту людину, яка принесла їй горе. Вона стала людиною зі стійким загартованим характером.

Висновки. Таким чином, у роботі виявлено складові концептуальної площини художнього образу НЕПОХИТНОЇ жінки в романі сучасної американської письменниці Джойс Керол Оутс "We were the Mulvaneys", зроблено аналіз синонімічно-асоціативного ряду складових поняттєвої площини художнього концепту НЕПОХИТНІСТЬ та схарактер-

изовано лінгвальні засоби охудоження концепту, що аналізується. Перспективою наших наукових розвідок вбачаємо в подальшому аналізі складників концептуального простору образу непохитної жінки та створення лінгвосеміотичної моделі цього образу на матеріалі сучасних мультикультуральних американських прозових текстів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык: учебник для вузов. Москва: Флинта: Наука, 2002. 384 с.
2. Волкова С.В. Концептуальні доміанти міфологічного дискурсу (на матеріалі америндіанських міфів, легенд і казок). Концепты и контрасты : монография / Н.В. Петлюченко, С.И. Потапенко, О.А. Бабелюк, Е.Л. Стрельцов и др. ; под. ред. Н.В. Петлюченко. Одесса: Издательский дом «Гельветика», 2017. С. 418-429.
3. Галич О.А. Теория литературы : Підручник для студ. філол. спец. вищ. закладів освіти. Київ : Либідь, 2001. 486 с.
4. Дмитриева О.А., Мурзинова И.А. Теория лингвокультурных типов: Учебное пособие. М.: ЛитРес, 2016. 150с.
5. Дмитриева, О. А., Карасик, В. И., Лингвокультурный типаж: к определению понятия. Аксиологическая лингвистика: лингвокультурные типажы. Сб. науч. Волгоград: Парадигма, 2005. 342 с.
6. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002. 477 с.
7. Кубрякова Е.С. Краткий словарь когнитивных терминов. Москва : Филол. Ф-т МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. 245 с.
8. Ніконова В. Г. Концептуальний простір трагічного в п'єсах Шекспіра: поетикокогнітивний аналіз : дис. ... докт. філол. наук : 10.02.04 / Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2008.
9. Юнг К.-Г. Архетипы и символ. Москва, 1991. 306с.
10. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/willpower> (дата звернення: 15.12. 2018)
11. English Oxford Living Dictionaries. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/ability> (дата звернення: 15.12. 2018)
12. Macmillian Dictionary. URL: <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/resilience> (дата звернення: 15.12. 2018)
13. Marriam Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/difficulty> (дата звернення: 15.12. 2018)
14. Oates J. We were the Mulvaneys. New York, 1997. 454 с.
15. The Free Dictionary. URL: <https://www.thefreedictionary.com/become> (дата звернення: 15.12. 2018)
16. The Free Dictionary. URL: <https://www.thefreedictionary.com/decidedness> (дата звернення: 15.12. 2018)

REFERENCES

1. Arnold I.V. Stylistics. Modern English: a textbook for universities. Moscow: Flint: Science, 2002. 384 p.
2. Volkova S.V. Conceptual dominants of mythological discourse (based on the material of the American Identity myths, legends and fairy tales). Concepts and contrasts: monograph / N.V. Petlyuchenko, SI Potapenko, O.A. Babelyuk, EL Sagittarius and others; under Ed. N.V. Petlyuchenko Odessa: Publishing House "Helvetika", 2017. pp. 418-429.
3. Halych O.A. Theory of Literature: A textbook for students of philological specialties of higher educational institutions. Kyiv: Lybid, 2001. 486 p.
4. Dmitrieva O.A., Murzinova I.A. The theory of linguo-cultural types: A manual. Moscow: Litres, 2016. 150p.
5. Dmitrieva, O. A., Karasik, V. I., Linguocultural type: to the definition of a concept. Axiological linguistics: linguistic and cultural types. Volgograd: Paradigm, 2005. 342 p.
6. Karasik VI Language circle: personality, concepts, discourse. Volgograd: Change, 2002. 477 p.
7. Kubryakova E.S. A brief dictionary of cognitive terms. Moscow: Faculty of Philology of Moscow State University. M. V. Lomonosov, 1997. 245 p.
8. Nikonova VG Conceptual space of tragic in Shakespeare plays: poetic-cognitive analysis: dissertation of the doctor of philological sciences: 10.02.04 / Kyiv National Linguistic University. Kyiv, 2008.
9. Jung K.-G. Archetypes and symbol. Moscow 1991. 306с.

Conceptual space of resilient woman character in novel by Joyce Carol Oates "We were the Mulvaneys"

V. Romanenko

Abstract. The paper focuses on the conceptual space of the RESILIENT woman character in novel by modern American writer Joyce Carol Oates "We were the Mulvaneys" (1996). The analysis of the components of the conceptual space of the artistic concept RESILIENCE and their synonymous and associative series is made. The lingual means of the analyzed concept are revealed. The nominative field of the articulated concept RESILIENCE is defined, which is defined by definition and summing up of semantic signs fixed in the interpretative and synonymic dictionaries.

Keywords: artistic image, artistic concept, conceptual space, conceptual plane of the concept, nominative field of the artistic concept.